

ove svoje knjige drži. Smatra je, vjerujemo, sintezom svoga dosadašnjeg rada na području glazbe (glazbene historiografije i muzikologije).

350 stranica ne gustog ali ni rijetkog tiskanog teksta s mnogo fotografija i faksimila, ali šteta bez ijednog notnog primjera, pisac je podijelio u pet poglavlja donoseći nakon svakog upotrijebljenu literaturu; nadodajmo tome još kratak *Predgovor* i *Uvod* na početku te *Zaključak*, *O piscu knjige* i *Kazalo imena* na koncu. Tih pet poglavlja naslovljena su ovako: 1. *Stoljeća srednjeg vijeka (peto — petnaesto)*, 2. *Stoljeće visoke (kasne) renesanse (šesnaesto)*, 3. *Stoljeće glazbenog baroka (rokokoja i klasike) (sedamnaesto — osamnaesto)*, 4. *Stoljeće glazbenog romantizma (devetnaesto)*, 5. *Stoljeće glazbenih traženja i previranja (dvadeseto)*. Četvrto poglavlje razdijeljeno je na dva dijela: *Razdoblje Vatroslava Lisinskog* i *Razdoblje I. Zajca* i *Fr. Ks. Kuhača*, a peto poglavlje na *Razdoblje novonacionalnoga glazbenog smjera* i *Razdoblje otvaranja prema modernom glazbenom izrazu*. Ako bismo sada pratili izlaganje u knjizi trebali bismo se na više mjesta malo zaustaviti jer nam se izneseno čini novim ili neobičnim bilo da se radi o tvrdnjama ili negacijama.

Evo nekoliko takvih detalja s prvih stranica: istraživanje odakle našem čovjeku smisao za glazbu odvele bi nas do bizantinskog kroničara iz 7. stoljeća Teofilakta Simokatija, (zašto ne i u Iran?); najraniji sačuvani stvarni dokazi o stanju glazbene kulture u našim krajevima datiraju iz 11. stoljeća; među pohranjenim predmetima samostanske riznice bila su i dva himnara očito s notama (možda neumama); razvitak lokalnih obreda i uz to pojava lokalnih obrednika doći će kasnije nego se u knjizi smještaju; St. Gallen koji se u povijesti crkvene glazbe često spominje nalazi se u današnjoj Švicarskoj; iz 11. i 12. st. i nema baš tako mnogo rukopisnih kodeksa da ih se nebi moglo sve nabrojiti, a ne samo *neke*; nebi bilo *suviše* zadržati se, pa makar i kratko, na onima s neumama, npr. iz samostana sv. Frane u Zadru; kad se spominju ti kodeksi, je li je potrebno baš uvijek prevoditi riječ *iluminiranje*?; što se tiče tvrdnje pok. Grgića da su neki notni zapisi izvorno (melodijski) nastali na našem tlu čini nam se smionom; ako autore napjeva mi danas ne znamo nije ništa čudno, budući da ih redovito ni suvremenici nisu znali, (*moda* potpisivanja nastala je relativno kasno i sporo se širila); *Zadarske Laude* radije bih proveo s »pohvale« (kako je u katoličkoj liturgiji kod nas uobičajeno) nego aklamacije, kad je ta riječ isto tako strana kao i ona koju prevodimo; da bi se melodijska linija glagoljaškog pjevanja temeljila najčešće na silabičnosti, to je možda točno, ali tek tu i tamo; i inače, glagoljaškom pjevanju, s obzirom na ulogu koju je imalo i što nam se od njega sačuvalo, ja bih posvetio koji redak više. Itd. . .

O novijoj glazbi, osobito ovoga našeg dvadesetog stoljeća, prikaz je odviše sumaran. Zaslužili bi pojedini naši glazbeni djelatnici u usporedbi, npr. sa Skjavićem ili Ivančićem i više od običnog spomena ili jednoga retka.

Za vrijeme drugog svjetskog rata u Zagrebu se je, i drugdje po Hrvatskoj, uz mnoštvo poteškoća svake vrste odvijao bujan glazbeni život. Nije to vrijeme neki »bezračan prostor«. Paralelno s time odvijao se je i onaj glazbeni život kome je u knjizi posvećeno relativno mnogo prostora i koji je prikazan s mnogo simpatije.

Govoreći o suvremenoj hrvatskoj glazbi, kao i inače o kulturi, ili o bilo čemu, treba voditi računa da se barem trećina hrvatskog naroda nalazi izvan Domovine i da taj dio naroda razvija svoj kulturni život u specifičnim prilikama ostajući vezan na »stari kraj« i da je u novim sredinama postigao često rezultate dostojne spomena pa i ovako sumarnom pregledu. Oni se ne odriču Domovine, zašto da se ona njih odreče?

Završimo ovaj kratak prikaz onom narodnom: dobar konj ima sto mana, a loš samo jednu — ne valja. Ni govora da bi ova knjiga imala *sto mana*. Naprotiv! Ona je velika kvantitativna i kvalitativna novost u našoj historiografiji. Napisao ju je neumornik, erudit, i zaljubljenik, lijepim stilom i najčišćim hrvatskim jezikom. Knjiga se uistinu sadržajem, stilom i opremom sama nameće ne samo profesionalnim glazbenicima svih profila nego i mnogo široj publici.

Petar Zdravko BLAJIĆ

ARTI MUSICES, Hrvatski muzikološki zbornik, 10/1 i 10/2, Zagreb, 1979.

Već se je ustalilo da zbornik izlazi dva puta godišnje i da oba broja iziđu gotovo u isto vrijeme.

Prvi broj iz 1979. ima četiri priloga-rasprave i dva u rubrici Suprotstavljanja, a drugi broj dvije rasprave, dva izvještaja i tri prikaza knjiga.

U prvom broju u prvom prilogu Koraljka Kos piše o *Hrvatskoj glazbenoj kulturi u razdoblju renesanse*. Cilj je njezina prikaza, kako sama kaže, da sabere rezultate dosadašnjih istraživanja hrvatske glazbene kulture u razdoblju renesanse, da poveže na nov način niz već poznatih podataka i činjenica i da ih stavi u nove međusobne odnose. Odmah će se postaviti pitanje: što iz tog perioda, a i inače, ulazi u hrvatsku glazbenu kulturu, npr. da li ulaze djela naših ljudi koji su stvarali izvan domovine ili stranaca koji su kod nas radili, itd., i drugo pitanje, što je to zapravo renesansa, kako je vremenski i možda prostorno ograničiti? Nakon govora o tim odrednicama prijeći će na kratak pregled dosadašnjih istraživanja te će biti govora o izvorima. Autorica ih grupira u četiri točke govoreći o svakoj pojedinačno:

a) vokalno jednoglasje (liturgijska, paraliturgijska i narodna glazba), b) vokalno jednoglasje uz pratnju instrumenata, c) vokalno višeglasje i d) instrumentalna glazba. Kako je to danas redovito, ni ovdje nisu nerazmotreni sociološki okviri u kojima su glazbenici djelovali i djela nastala, te stilske značajke koje izviru iz sačuvane baštine. U zaključku ona upozorava na organsku povezanost glazbenog idioma s cjelinom kulturnog zbiljanja, na kontinuitet i pučku podlogu kulture, o potrebi korekture u periodizaciji naše ranije glazbe te o gustoci jedne u svim životnim manifestacijama prisutne i relevantne glazbene prakse. Nije dosta samo konstatirati stanje i obraditi ga, treba ga učiniti i danas živim izvodeći ga na koncertima i snimajući ga na pločama i vrpčama. Na koncu rasprave priložena je vrlo opširna bibliografija. Svakako će novije povijesti naše glazbe trebati voditi računa o rečenomu u ovoj raspravi.

Reklo bi se da je o Zajcu gotovo sve rečeno u tolikim radovima o njemu i njegovim djelima. Zdravko Blažeković pokušao ga je osvjetliti i s jedne druge strane u prilogu *Ivan Zajc u ogledalu svoje korespondencije*. Zajc je imao veliki broj poznanstava u domovini i u svijetu. Ta poznanstva su nastala na temelju odgovornih položaja koje je zauzimao i na temelju njegova bogatog stvaralačkog opusa. Zajčeva je ostavština danas pohranjena u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. Sačuvano je relativno mnogo pisama koja je on pisao i koja je primao. I prije ovoga Blažekovićeve rada korištena je, ali samo djelomično, ta korespondencija. Podaci iz pisama upotpunjuju i temeljitije osvjetljavaju Zajčev život, osobito okolnosti iz kojih ili u kojima su nastala neka njegova djela. Sačuvana zbirka sadrži 129 njegovih pisama, 220 pisama drugih osoba i 19 pisama koja su druge osobe uputile drugima ali se tiču Zajca. Zanimljivo je da su sačuvani i koncepti nekih njegovih pisama i pisma koja je on napisao ali ih nikad nije poslao. Blažeković donosi nakon svojih napomena sadržaj, ili u cjelini ili u djelovima, mnogih Zajčevih pisama. I ovdje moramo ponoviti ono što smo kazali za prvi prilog, da će, naime, budući Zajčevi biografi

morati uzimati mnoge podatke iz tih pisama ili iz ovoga Blažekovičeva priloga. Na koncu je donesen popis pisama kronološkim redom koja je Zajc uputio drugim osobama i pisama drugih osoba Zajcu koja se nalaze u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci i pet pisama iz Narodne i univerzitetske knjižnice u Ljubljani.

Sam violončelist i pedagog široke naobrazbe i reputacije, Milan Nagy, u svojem prilogu *Jure Tkalčić (1877—1957) violončelist, skladatelj i pedagog* pokušao je Tkalčića izvući iz zaborava kada ga se 1977. uz 100. obljetnicu rođenja i 20. obljetnicu smrti gotovo nitko nije ni sjetio. Iako je bio izuzetna umjetnička ličnost, o njemu se do sada premalo pisalo. Veći osvrt na njegov život i rad objavio je još za umjetnikova života Antun Goglia u *Sv. Ceciliji* 1933. Danas je već lakše dati zaokruženi i potpuniji prikaz života i rada Jure Tkalčića. Mnoge podatke o umjetniku i njegovoj obitelji Nagy je dobio od bližih članova same obitelji i mnogih njegovih prijatelja. Uz nekoliko fotografija kroz članak susrećemo mnoge izvatke iz pisama ili novinskih osvrtata, popis kronološkim redom njegovih skladbi i koncerata, te na kraju vrlo oskudnu bibliografiju. Razumljivo je, i to Nagy napominje, da ovo nije ni potpun ni konačan prikaz Tkalčića čovjeka i umjetnika, nego tek dobar početak i siguran oslon daljnjim istraživanjima. Nismo baš mnogo takvih umjetnika imali početkom stoljeća; bio je: koncertant evropskog formata, vrstan komorni muzičar, cijenjen pedagog, prvi rektor Muzičke akademije u Zagrebu, stvaralac čije su skladbe tiskale ugledne pariške i zagrebačke izdavačke kuće. Bio je umjetnik koji je u evropskim kulturnim centrima pronosio ime svoga Zagreba i Hrvatske, koja je s mukom nastojala držati korak s kulturnim svijetom.

Ivan Golub je u svom kratkom prikazu izvijestio da je *Pronađen zagubljeni primjerak Križanićevih »Asserta musicalia«*. Naime, u Radu JAZU, knj. 337, 1965. Vidaković piše da postoje samo 4 primjerka (koliko je do tada poznato) te Križanićeve rasprave, i da je jedan od ta četiri zagubljen negdje u Americi. Tragajući za ostalim mogućim primjercima, Golub je našao još jedan Vatikanski primjerak i ušao u trag spomenutog zagubljenog primjerka. U svom izvještaju on opisuje kako je do njih došao i opisuje oba primjerka.

U rubrici Suprotstavljanja Bojan Bujić reagira u napisu *Još o Skaliću kao teoretičaru muzike* na neke primjedbe Stanislava Tuksara u njegovoj raspravi o Skaliću u jednom od prijašnjih brojeva *Arti Musices* na račun Bujićevih nekih tvrdnji u časopisu *Zvuk*. Na Bujićevu reakciju opet reagira Tuksar svojim *Još o Skaliću kao teoretičaru glazbe (II)*. To je prava znanstvena diskusija u kojoj se stvari popunjuju i raščišćavaju na dobro same stvari.

* * *

Drugi broj *Arti Musices* za 1979. godinu počinje raspravom Dujke Smoje *Muzički i dramatski elementi bogojavljenke igre Tractus stellae iz rukopisa Agende pontificalis MR 165 Metropolitanske knjižnice u Zagrebu*. Kodeks je iz XI. stoljeća i spada među često spominjane rukopise Metropolitanske knjižnice; značajan je kao vrijedan spomenik rane hrvatske kulturne povijesti i interesantan je kao paleografska cjelina. Kaže autorica da ovaj rukopis privlači pažnju osobito svojom liturgijskom originalnošću i muzički vrlo zanimljivim elementima. Unutar te *Agende* spominju se dvije igre *Tractus stellae* i *Ordo pascalis*. Prva je većim dijelom dopunjena neumatskom notacijom. Oba su teksta i ranije izdana uz komentar, ali se nitko nije potrudio da izvrši transkripciju neumatskih melodija i da im analizira dramatske komponente. Uspoređujući ili pozajmljujući iz drugih izvora transkripciju Smoje pokušava dešifrirati našu. Ona joj analizira dramatsku strukturu, liturgičnost, melodiju, modalnost, donosi nekoliko transkripcija tako da bismo mogli zaključiti da je to jedan od temeljitijih, inače malobrojnijih radova toga žanra kod nas.

O *Vokalnoj lirici Josipa Hatzea* u povodu stote obljetnice rođenja piše Koraljka Kos. Ona ga drži, uz Lisinskog, Bersu i Pejačevićku, najistaknutijim majstorom vokalne lirike. Kao skladatelj od svojih prvih opusa opredijelio se je za vokalnost većih ili manjih oblika. Govori se o 56 njegovih solo-pjesama. Cilj je ovoga prikaza pokazati posebnost njegova ličnog stila tamo gdje se on možda najsuptilnije iskazuje — u sferi vokalne minijature, i još je cilj ovoga prikaza potaknuti oživljavanje vokalne lirike na koncertnom podiju i snimci, jer, kaže autorica, ono što se iznimno i povremeno može čuti svedeno je na dva-tri popularna (gotovo zloupotrijebljena) primjera. I onda se nastavlja analiza samih skladbi, ali uglavnom sumarno. Ona drži da je Hatze stvorio tip popijevke koji bi se mogao smatrati karakterističnim za Mediteran i jug Evrope, a koji je istovremeno čvrsto ukorijenjen u vlastito tlo.

U rubrici Izvještaji najprije Zdravko Blažeković, Vjera Katalinić-Lukšić i Stanislav Tuksar izvještavaju o *Preliminarnom istraživanju muzikalija na otocima Cres i Lošinj 1978. i sređivanju glazbenog arhiva samostana sv. Petra na Cresu*. U traženju na terenu koji do tada nije uopće bio muzikološki obrađivan, tragali su za građom starijom od 19. st., pretpostavljajući da ima 1) kronološku prednost, 2) da je izložena propadanju zbog veće starosti papira i tinte i 3) da je u pogledu estetske kvalitete iznad vrijednosti odgovarajuće glazbe nastale u 19. stoljeću. Sav materijal je sruđen i u zborniku je donesen popis po abecednom redu autora s podjelom na duhovna, svjetovna i didaktička djela.

U okviru sistematskog popisivanja muzikalija na otoku Hvaru, tijekom ljeta 1979. popisana je i *Glazbena ostavština inž. Ive Politea u Starom Gradu na Hvaru*; učinila je to Janka Šanjek. Tu su muzikalije već bile uredno razvrstane u 5 fascikala: tiskane skladbe (65), 2 fascikla s tiskanom i rukopisnim miscelaneama (oko 100 skladbi). Prije ovog popisivanja svoj je popis sačinio Bojan Bujić. Najzanimljivije je da je među rukopisima pronađeno 11 skladbi do sada nama nepoznatog skladatelja imenom Bergancini. Po stilu moglo bi se reći da je živio koncem XVIII. i početkom XIX. stoljeća. Objavljeni popis Šanjekove detaljniji je; podijeljen je na rukopisna, tiskana djela i miscellanea, naveden je broj fascikla, broj skladbe, ime autora i naslov djela, broj dionica (stranica), partitura (stranica), format i napomene.

U rubrici Prikazi Koraljka Kos osvrće se na tri djela; jedno je iz Hrvatske: Dora Pejačević, *Iz klavirске lirike* (Izbor i revizija teksta Ladislav Šaban); jedno iz Slovenije: Janez Höfler, *Glazbena umjetnost pozne renesanse in baroku na slovenskem i jedno iz Njemačke: Diether de la Motte, Harmonielehre*.

I tako se ova dva broja hrvatskog muzikološkog zbornika *Arti Musices* među sobom nadopunjuju, i naše znanje o hrvatskoj glazbenoj prošlosti i sadašnjosti popunjuju. Odlična je misao da svaki prilog ima svoj sažetak na dva jezika, engleskom i njemačkom, i što će sigurno neki od ovih priloga izići i u hrvatskom muzikološkom zborniku istog imena ali na engleskom jeziku, i tako biti dostupan široj glazbenoj javnosti.

Petar Zdravko BLAJIĆ

RAD, knjiga 385., JAZU, Zagreb, 1980.

Glazbene literature a posebno muzikološko-glazbene literature u posljednje vrijeme kod nas izlazi više nego ikada prije; uz ostale poslove gotovo da je jedva i dospijemo svu pratiti.

Knjiga 385. Rada naše Akademije izišla je sredinom prošle godine kao četvrta knjiga Razreda za muzičku umjetnost pod uredništvom akademika Josipa Andreisa; sadrži šest radova.

Svrha je napisa, zapravo čitave radnje, *Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj* Ladislava Šabana da sastavi pregled djelatnosti tih majstora kod nas. Kao građa za studij poslužili su Šabanu »u prvom redu postojeće orgulje na našem terenu, a zatim podaci